

HRVAŠKI BEGUNCI V SLOVENIJI: PSIHOLOŠKI VIDIK

Marko Polič*, Andrej Bauman**, Zorica Bukinac***,
Slavko Rajh****, Bojan Ušeničnik*****

UDK 325.254 (497.12 = 862)

Zaradi vojne na Hrvaškem se je v Slovenijo zateklo več kot 30 000 beguncev iz ogroženih pa tudi porušenih krajev. Umaknili so se pred nevarnostmi, saj so v taki vojni, kot je ta, civilisti najbolj ogroženi. Med njimi so bile predvsem ženske, otroci in starejši ljudje. Gre za situacijo, nasploh značilno za svet begunstva, saj kar polovico od 15 milijonov beguncev v različnih krajih sveta predstavljajo otroci, četrtino ženske in še mnogi starejši (3). Ti ljudje niso le fizično izkoreninjeni, ampak jih težijo tudi mnogi strahovi, ki izvirajo iz izkušenj pred begom, med njim in po njem. Mnogi imajo tudi hude travmatске izkušnje.

Takih razmer pri nas v zadnjih 50 letih nismo poznali, zato z njimi nimamo ustreznih izkušenj. V najslabšem primeru smo se v preteklih letih soočali z evakuacijami manjšega obsega zaradi nesreč različnega porekla, pa še te so bile razmeroma kratkotrajne, ljudje pa so praviloma ostajali v svojem kraju (npr. posledice potresov l. 1976, posledice poplav itd.). Kljub sorazmerni neizkušenosti glede teh zadev pa so se ustrezne službe v Sloveniji s problematiko učinkovito soočale in jo kljub težavnim razmeram in pomanjkanju sredstev dokaj učinkovito reševale. O tehničnih, materialnih in finančnih vidikih problema bo govorila druga. Ker gre za ljudi in njihove težave, nas je zanimalo, kako so prizadeti doživeli oz. kako doživljajo svoje begunstvo, pa tudi, kako ocenjujejo širše, z njim povezane razmere. V uvodu pa še nekaj najosnovnejših značilnosti begunske situacije.

Po mednarodnih pravilih določajo status begunca predvsem naslednje prvine (3):

- utemeljen strah;
- preganjanje, ki sega od stalnega policijskega nadzora in vznemirjanja do aretacije, zapiranja brez sojenja, vznemirjanja bližnjih ter fizičnega in/ali psihičnega mučenja;
- razlogi za preganjanje, kot so pripadnost določeni rasi, veroizpovedi, narodnosti, pripadnost določeni družbeni skupini ali politično prepričanje;
- nahaja se izven domače države.

Vsakdo lahko postane begunec. To še ne pomeni, da si bo vsakdo tudi pridobil status begunca in pravice, ki iz tega izhajajo. Status je določen z ustreznimi mednarodnimi predpisi in ni predmet tega članka. Omenili bi le, da pogosto tudi sami begunci ne razumejo dobro svojega statusa, kar povzroča vrsto nepotrebnih težav.

Na svoji begunski poti gredo prizadeti skozi več stopenj. Začne se — to je ra-

zumljivo — s pretečo grožnjo ali nevarnostjo. Zato je strah njihov pogosti spremljevalec. V trenutku, ko zaznana grožnja preseže določen prag, se odločijo za beg. Beg je pogosto zelo nevaren in marsikdo ga ne preživi, posebej zato, ker begunci niso vedno pripravljeni na vse, kar jih čaka (mraz, pomanjkanje hrane, da ne govorimo o nevarnosti, ki jo predstavljajo sovražniki). Ko končno najdejo varnost in zavetišče, praviloma v tuji državi, pride do občutka zadovoljstva zaradi uspešne rešitve. Toda spremljajo ga lahko občutki krivde in jeze zato, ker ni bilo možno rešiti še bližnjih, ali ker ti niso preživel. Ostajajo tudi vprašanja vsakdanjega preživetja in pa perspektive sploh. Če so imeli med begom pred očmi le preživetje ter cilj poti, pridejo v begunstvu v ospredje vsakdanja vprašanja obstoja. Begunci so v ciljni državi praviloma nameščeni v posebnih centrih, ki jim ponudijo začasno bivanje. Oseba je postavljena v odvise položaj, kar je za ljudi težko sprejemljivo. Čuti se odrinjena, osamljena, nemočna in negotova. Pogosto je v centrih poskrbljeno zgolj za osnovne fizične potrebe in ne za višjo kakovost življenja. Ljudje se lahko celo znajdejo ograjeni z žico, preprečeni so jim stiki z zunanjim svetom, nimajo zasebnosti itd. Begunci so iz domačega okolja vrženi v neke tuje, neznane razmere. Vse, kar jim je nekoč dajalo osnovo za istovetnost, je izginilo. Ni več kontinuitete in stabilnosti. Kadar pridejo v bolj oddaljene kraje, lahko zaradi razlik nastopi kulturni šok, če na nove, drugačne razmere niso pripravljeni. V našem primeru so begunci prišli v deželo, ki je bila včasih del skupne države in so jo bolj ali manj dobro poznali. Mnogi so imeli tu sorodnike in/ali znanke. Zato do tovrstnih problemov praviloma ni prihajalo, če ne štejemo jezikovnih težav. Pa še s temi so se soočali predvsem otroci, če so obiskovali slovensko šolo.

Begunci potrebujejo predvsem dostop do potrebnih informacij, materialno in drugo pomoč, psihološko podporo, varnost, spoštovanje in razumevanje. Do zadnje, za begunstvo značilne stopnje, do naselitve, v našem primeru praviloma ni prihajalo, saj se je večina beguncev že od vsega začetka nameravala vrniti domov. Vračanje se je dejansko že začelo. Februarja 1992 jih je bilo v Sloveniji že pol manj. Če je le možno, se ljudje vrnejo v domači kraj. To je morda lažje, kadar gre za naravne nesreče. Znano je npr., da je po potresu zapustilo Skopje okoli 150 000 ljudi, da pa so se v dveh mesecih in pol skoraj vsi vrnili (1). Lažje je tudi,

kadar begunstvo še ni predolgotrajno in se ljudje niso niti začeli vključevati v novo okolje. Za to gre očitno tudi v našem primeru.

Metoda

Izpraševanci: V tej raziskavi smo se ukvarjali z ljudmi, ki imajo **status begunca**, pri nas jih je namreč kar nekaj, ki tega statusa nimajo, ker niso iz ogroženih krajev, so vojaški obvezniki ipd. Prvi del raziskave je bil opravljen oktobra 1991 in je zajel 138 beguncev. Od tega jih je 75 bivalo v begunskih centrih (Ljubljana, Žusterna, Strunjan), 63 pa pri družinah, praviloma pri sorodnikih ali prijateljih. Drugi del raziskave je bil izveden decembra 1991 in je zajel 60 oseb iz begunskega centra v Novem mestu, 60 pa takih, ki so bivali pri družinah v Ljubljani. Med anketiranimi so prevladovala ženske (203 ženske in 55 moških), kar je značilno za vso begunsko populacijo. Izvirali so iz hrvaških krajev, ki jih je ogrozila vojna. Bili so vseh stopenj izobrazbe, vendar je prevladovala srednja. Begunci v centrih so bili v trenutku anketiranja v begunstvu, v povprečju že 20,81 dneva ($SD^1 = 20,31$) oz. 64,2 dneva ($SD = 28,47$), tisti pri družinah pa 38,7 dneva ($SD = 24,25$) oz. 86,83 dneva ($SD = 37,62$). Prvi številki se nanašata na oktobrsko, drugi pa na decembrsko anketiranje. Očitno je, da so begunci, ki so si poiskali zatočišče pri družinah (predvsem sorodnikih in prijateljih), že precej dalj časa v begunstvu. Verjetno je dejstvo, da so se lahko umaknili k znanim ljudem, prispevalo k njihovemu zgodnejšemu begu. Medtem ko je skupina iz centrov v njih že v povprečju 7,82 dneva ($SD = 5,17$) oz. 48,08 dneva ($SD = 16,79$), so oni pri družinah tam že skoraj od začetka oz. so manj menjali kraj begunstva, saj so v povprečju že 33,75 dneva ($SD = 21,97$) oz. 76,67 dneva ($SD = 36,29$) pri isti družini. Medtem ko gre v obeh primerih nekaj dni razlike najbrž na račun potovanja in raznih drugih zapletov, pa pri beguncih iz centrov tako velika razlika verjetno nastaja zaradi negotovosti, kam naj se umaknejo (tisti pri družinah so vedeli, kam se bodo umaknili), organizacijskih zapletov, začetnega bivanja v turističnih objektih (dokler so imeli lastna sredstva) itd. Večina anketiranih v oktobrski skupini je bila neza-

¹ SD = standardni odklon; ena od mer za variabilnost podatkov, ki kaže, koliko ti odstopajo od aritmetične sredine.

* Prof. Dr., Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, Ljubljana.

**** Republiška uprava za zaščito in reševanje, Kardeljeva pl. 26, Ljubljana.

**** MNZ, Štefanova 2, Ljubljana.

***** Republiška uprava za zaščito in reševanje, Kardeljeva pl. 26., Ljubljana.

154 poslana oz. upokojevcev, četrtnina je bila zaposlena v raznih podjetjih ali upravi, ostali pa v šolstvu, zdravstvu, pri privatnikih itd. V decembrski skupini je bila zaposlena skoraj polovica, drugače pa je bila slika podobna. Naj še omenimo, da večina anketiranih iz decembrske skupine (51,7 oz. 66,7 %) ni prejela nobenih finančnih sredstev od doma.

Gradivo: V prvem delu raziskave smo uporabili vprašalnik mešanega (predvsem zaprtega) tipa z 38 vprašanji, ki so se nanašala na demografske podatke, razloge za begunstvo in kraj bega, oceno organizacije in namestitve, počutje, odnos do beguncev, stike z domačim krajem in vednost o domačih, presojo vojnih razmer na Hrvaškem ipd. Vprašalniku je bil dodan še Spielbergerjev (5) vprašalnik STAI X-1, ki meri anksioznost¹ kot stanje, ter Bezinovičev (6) vprašalnik zaznane pristojnosti. Domnevali smo, da oba vprašalnika zajemata nekatere relevantne osebnostne vidike anketirane populacije.

V drugem delu raziskave smo uporabili na osnovi dobljenih izkušenj popravljeni vprašalnik, ki smo mu dodali še lestvico vpliva dogodkov (3), namenjeno merjenju subjektivnega stresa. Gre za inštrument, ki je našel svojo uporabo pri ugotavljanju posledic različnih travmatskih dogodkov, od nesreč do vojn. V osnovi ga sestavlja ta dve lestvici, ki merita dve značilni posledici travmatske izkušnje, vsiljive misli in izogibanje oz. umik.

Postopek: Anketa je bila izpeljana v oktobru in decembru leta 1991. Izpraševanec je bila zagotovljena anonimnost. Begunci v centrih so bili anketirani skupinsko, tisti pri družinah pa individualno, v povprečju približno teden dni kasneje.

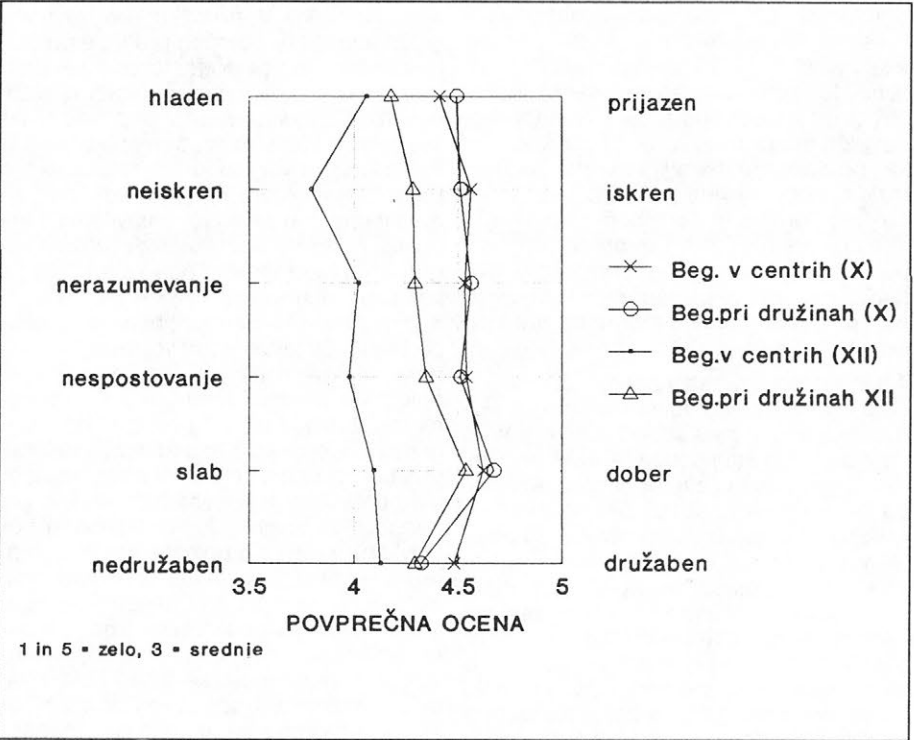
Rezultati in razprava

Za beg iz domačega kraja so nedvomno merodajne razmere v njem oziroma njihova zaznava. Le malo ljudi izvira iz krajev, v katerih ni bilo bojev. To, kar je bilo razvidno že iz dolžine begunstva posamezne skupine, se je pokazalo tudi tukaj. Begunci, ki so našli zavetje pri sorodnikih in znancih, so zapustili svoj kraj že pri relativno manjši ogroženosti (npr. boji v bližini kraja). Velika večina je vendarle zapustila kraj potem, ko je bil napaden, ko so se v njem začela rušenja in ubijanja. Večina je preprosto menila, da je ogroženo njihovo življenje. Vsi drugi razlogi so bili šele sekundarnega pomena oziroma že všteti v omenjenem. Zelo malo (izjema so tisti pri družinah) jih je odšlo samih ali z nesorodniki. Praviloma so se umikale

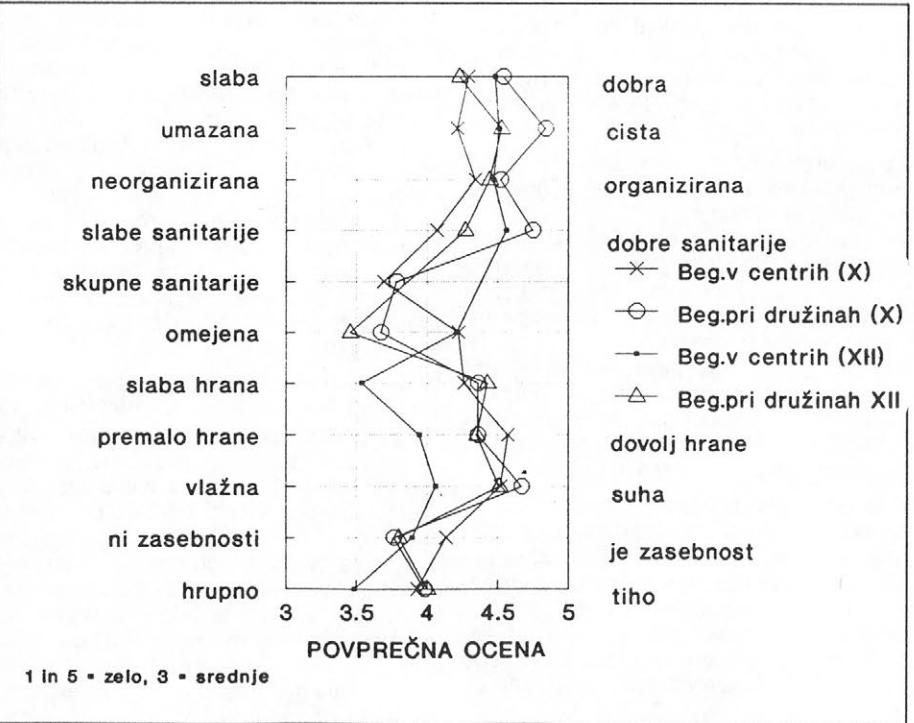
¹ Izraz anksioznost uporabljamo tu v smislu anksioznega stanja, to je stanja, za katero je značilno začasno povečanje ravni vzburjenja in v zmerni obliki predstavlja normalen odziv na stres. Pri premočnem vzburjenju pride do dezintegracije vedenja ali popolne blokade. Subjektivno se kaže kot neprijetno emocionalno doživljanje, občutek napetosti in zaskrbljenost.

matere z otroki. Za beg v Slovenijo so se odločili iz različnih razlogov. Tisti, ki imajo tu sorodnike in prijatelje, predvsem zaradi njih. To velja za veliko večino tistih, ki živijo pri družinah (92,1 % oktobra oz. 61,7 % decembra). V Slovenijo so potovali z različnimi prevoznimi sredstvi. Tisti iz centrov so potovali predvsem z avtobusi, oni pri družinah pa predvsem z osebnimi avtomobili. Razlog za to razliko lahko leži tako v različnem premoženjskem stanju ene in druge skupine kot v tem, da so bila sredstva javnega prevoza verjetno varnejša (več ljudi, organiziran

prevoz itd.) ali pa so se taka zdela. Moramo tudi upoštevati, da so begunci iz centrov Hrvaško praviloma zapuščali kasneje, ko so bile razmere vendarle nevarnejše. Na sami poti večina beguncev ni imela kakih težav, vendar so jih tisti iz centrov imeli nekaj več (28 % proti 15,9 % pri prvem anketiranju, pri drugem pa razlik ni bilo), kar spet priča, da so bili verjetno bolj ogroženi (težave pri izhodu iz mesta, prehod barikad, nevarnost zračnega napada, nereden prevoz itd.). Pomanjkanje razlik v drugem anketiranju je lahko posledica večje časovne oddaljenosti sa-

Slika 1. Ocena odnosa Slovencev do beguncev.

Slika 2. Ocena namestitve.

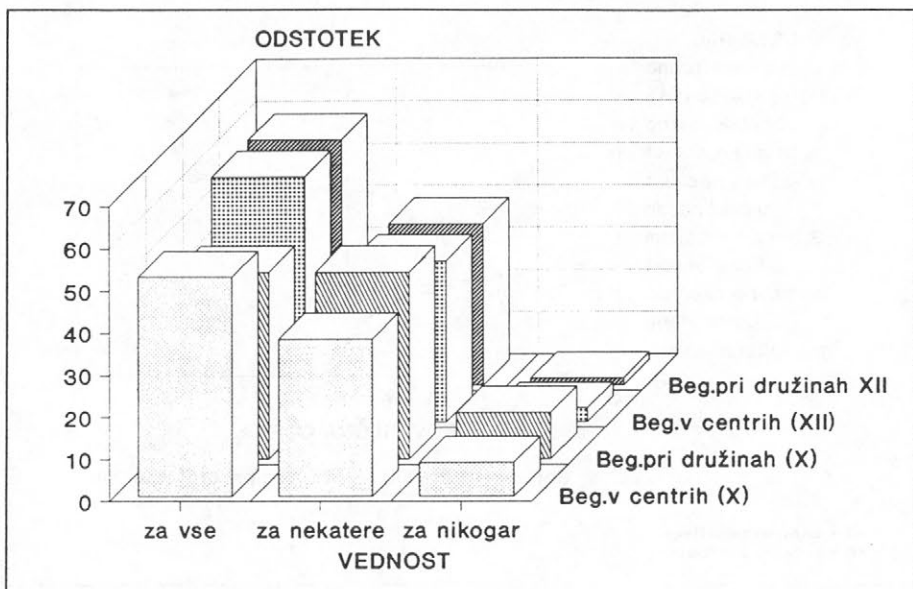
mega bega in drugih problemov, ki so bili tedaj bolj pereči. Kakšnih posebnih težav pri iskanju namestitve velika večina (posebno tisti, ki so vedeli, h komu gredo, tj. k sorodnikom ali prijateljem) ni imela, nekateri pa so vendarle imeli težave z iskanjem obvestil oz. z najdenjem v tujem kraju. Večina beguncev v oktoberskem anketiranju je menila, da je bil sprejem dobro organiziran.

Odnos Slovencev do beguncev (slika 1) ocenjujejo nasploh izredno pozitivno, kar gre morda vsaj v neki meri tudi na račun njihove relativne odvisnosti od gostiteljev (kljub zagotovitvi anonimnosti se morda »niso hoteli zameriti«) in prihoda iz nemogočih sovražnih razmer (kontrast). Medtem ko so razlike v ocenah obeh skupin pri prvem anketiranju praktično nepomembne, pa se pri drugem že opazijo razlike. Predvsem obe skupini ocenjujeta odnos manj pozitivno, kar posebno velja za begunce v centrih. Očitno je daljše bivanje že naredilo svoje. Kot je znano, »medeni mesec« še prehitro mine.

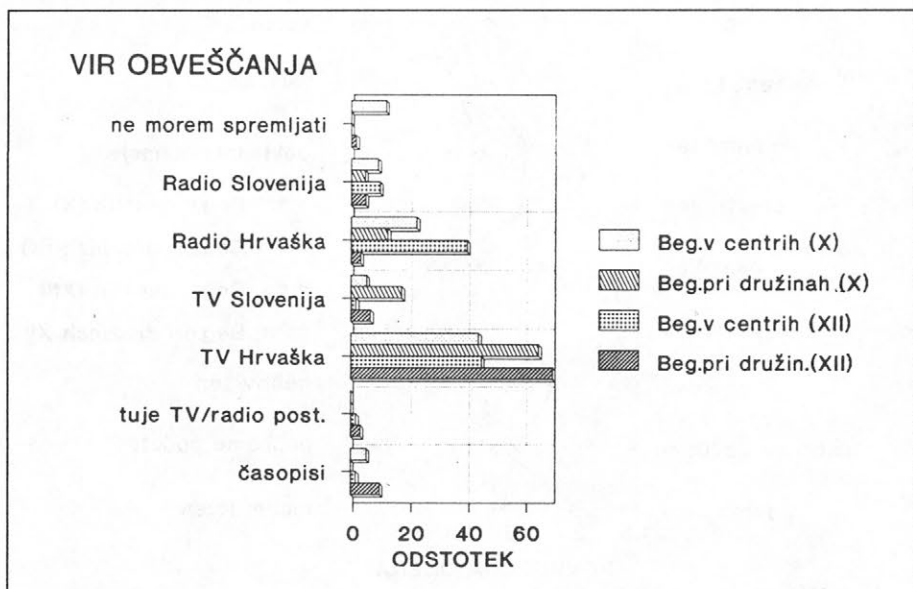
Zelo malo beguncev je samih v sobi. Prevladujejo namestitve 2 do 5 oseb v centrih (povprečno 3,9 oz. 3,2 osebi) ter 2 do 4 pri družinah (povprečje 3,2 oz. 3,5 oseb). Praviloma so v sobi skupaj s člani svojih družin (matere z otroki), redkeje pa z drugimi sorodniki ali drugimi. Namestitve ocenjujejo (slika 2) zelo pozitivno, tisti pri družinah pozitivneje; slednje je razumljivo, saj so pri sorodnikih ali prijateljih, to je vendarle v bolj znanem in domačem okolju.

Večina (prek 60 %), predvsem tisti, ki so pri družinah, bi organizirala namestitve beguncev podobno, kot je v Sloveniji. Predvsem tisti iz centrov pa bi vpeljali tudi kake spremembe. Zdi se, da je eden pomembnih problemov, da nimajo kaj početi, da so brez sredstev itd. Tisto, kar bi v tem trenutku najbolj potrebovali, je po njihovem mnenju: delo, mir, denar, hrana (kar je čudno glede na zadovoljstvo s količino in kakovostjo hrane), dom ali hiša, obleka in obutev, hrana za dojenčke in še vrsta drugih stvari, ki so jih navajali predvsem posamezniki. Čeprav ima domače družinsko okolje nekaj prednosti, pa ni tako glede informacij, povezanih s statusom beguncev. Tisti, ki živijo pri družinah, veliko manj vedo o pravicah do zdravstvene zaščite (prvo anketiranje). To seveda ne pomeni, da je ne bodo deležni (zato bodo že tako ali drugače poskrbeli gostitelji), utegnejo pa imeti določene težave. V drugem anketiranju jih je nekaj več kot 20 % v obeh skupinah izjavilo, da niso dovolj obveščeni o svojem begunskem statusu.

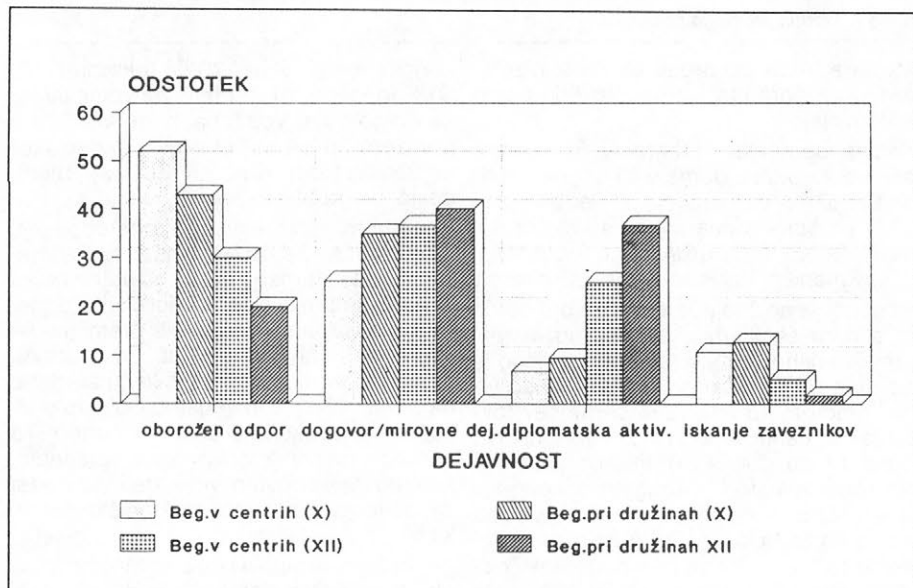
Dejavnik, ki pomembno oblikuje počutje ljudi, je tudi obveščenost o bližnjih (slika 3) in o domačem kraju. Približno polovica (v drugem anketiranju nekaj več kot 58 %) ve za vse svoje bližnje, kje so in kako je z njimi. Le približno desetina (oz. 3,3 in 1,7 % v drugem anketiranju) za nobenega ne ve, kje je in kako je z njim. V prvem anketiranju so bili nekoliko bolj obveščeni tisti, ki bivajo v centrih, kar gre morda na račun dejstva, da so v begun-

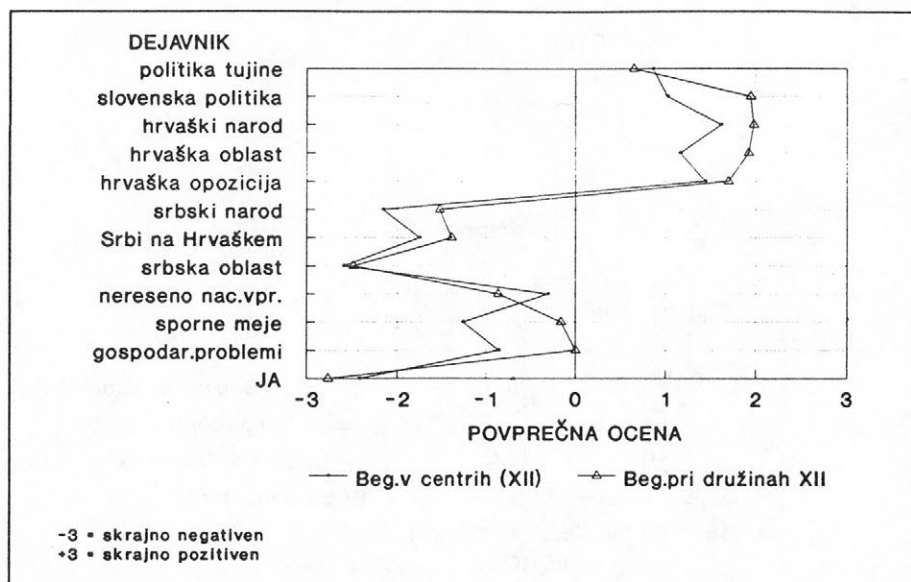
Slika 3. Za koliko članov družine vedo begunci.

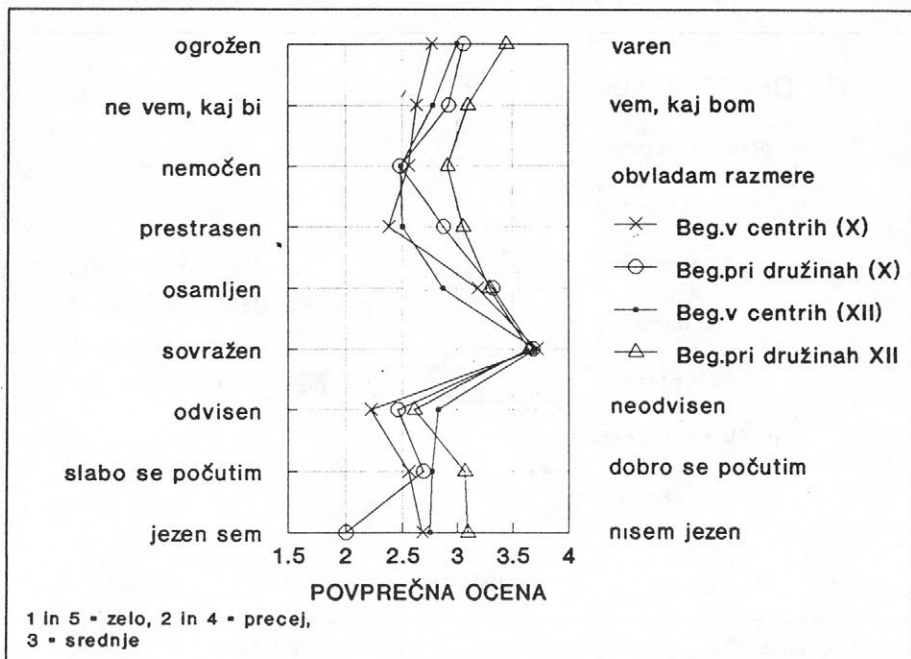
Slika 4. Spremljanje dogajanja v Hrvaški prek sredstev javnega obveščanja.

Slika 5. Kaj je potrebno za dokončanje vojne.

Slika 6. Ocena vpliva različnih dejavnikov na razmere v Hrvaški

Slika 7. Ocena lastnega počutja.

stvu krajši čas od druge skupine, razmere v domačem kraju pa se seveda naglo spreminjajo.

Večina beguncov iz centrov ima redne stike s sorodniki doma vsaj enkrat v treh dneh (57 %) oz. redkeje in le približno 20 % jih sploh nima stikov s krajem. Pri tistih, ki so pri družinah, je pogostost stikov manjša. Kaj je vzrok, je težko reči.

Begunci si ne želijo le vesti o sorodnikih in o domačem kraju, ampak tudi o razmerah v njihovi državi (slika 4). Končno je od tega odvisno, kdaj se bodo lahko vrnili. Medtem ko ima 12 % beguncov (oktobra) iz centrov težave pri spremljanju poročil (»ne dela TV«), tisti pri družinah teh težav nimajo. Pri drugem anketiranju o teh težavah niso več poročali. Večina jih spremlja hrvaško TV in hrvaški radio, kar je zaradi jezika pa tudi pogostosti obvestil razumljivo. Večina se jih namerava vrniti domov, čim se bodo razmere pomirile. Vendar so precej pesimistični glede

konca vojne. Prek 70 % (oktobra) oz. 50 % (decembra) jih meni, da vojna lahko še dolgo traja. Vojna naj bi se končala s porazom armije in četnikov, vendar skoraj tretjina tistih, ki so pri družinah, meni, da jo bo končalo posredovanje sil ES. Decembra vidi rešitev v posredovanju drugih držav že 40 % vprašanih. Razmerna malo jih meni, da se bo vojna rešila z mirovnimi misijami in dogovori. To glede na dosedanje izkušnje s premirji v tej vojni sploh ni čudno. Tisti pri družinah upajo na miroljubnejšo rešitev, kar glede na nekaj novejšo in verjetno bolj krute izkušnje prve skupine sploh ni čudno. To se kaže tudi v odgovorih na vprašanje, katerim dejavnostim velja dati prednost za dokončanje vojne na Hrvaškem (slika 5).

JA, četniki, Srbija in osebno Milošević so glavni negativni dejavniki, ki določajo situacijo na Hrvaškem. Precej manj navajajo pozitivnih: ZNG in MUP, hrvaška vlada

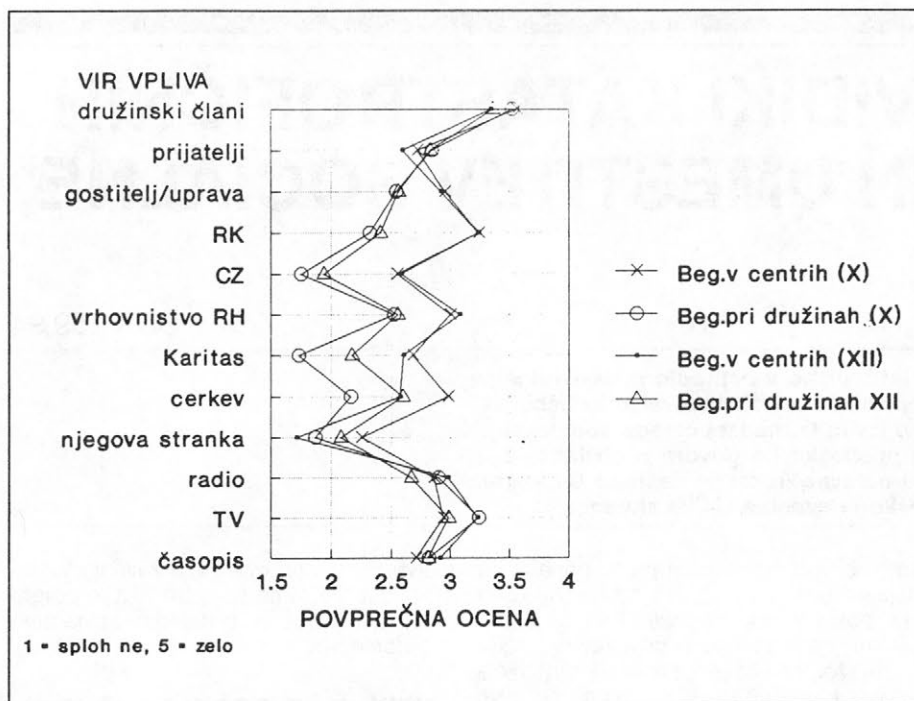
in narod ter še nekaj posameznih pojmov. Tako oktobra. Perspektiva Hrvaške in s tem tudi beguncev je bila takrat res še slaba in prevladovanje negativnih vidikov zato ni čudno. Srbsko vodstvo in JA, v nekaj manjši meri pa Predsedstvo SFRJ in ZIS, so bistveno prispevali k nastanku vojne. Povsem nedolžna v očeh beguncov ni niti ES, nekaj krivde pa ostaja tudi pri hrvaškem vrhovništvu.

Decembra so ocene še vedno zelo polarizirane (slika 6). Pomembno je, da objektivnejšim dejavnikom (gospodarskim problemom, spornim mejam, nerešenemu nacionalnemu vprašanju) dajejo manjšo težo kot določenim skupinam in organizacijam. Podobne ocene in visoka korelacija med njimi kažejo, da ne razlikujejo med narodom in njegovo oblastjo. To velja tako za srbski narod in njegovo oblast kot tudi za hrvaškega. V skrajnih situacijah ljudje res običajno vidijo situacijo črno-belo, delijo svet na naše in njihove, vse tisto, kar je vmes, pa spregledajo.

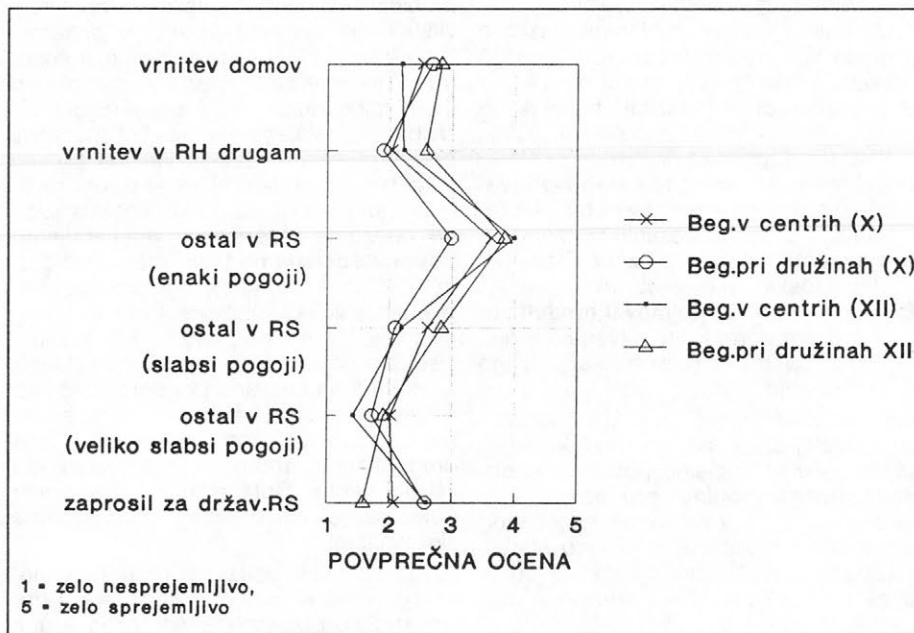
Glede na razmere so čustva, kot se jih zavedajo, razumljivo predvsem bolj negativna (slika 7). Izjema je prijateljstvo, ki pa najbrž velja predvsem njihovim gostiteljem in bližnjim. Vendar sporočena čustva niso skrajna. Čas, prebit v razmeroma varnejšem okolju, je verjetno storil svoje. Vendar je njihovo počutje še vedno precej tesnobno, kar kaže tudi rezultat na vprašalniku STAI X-1 ($X = 60,78$ oz. 58,72 točke v oktobru ter 55,06 in 53,64 točke decembra). Normalne vrednosti se gibljejo okoli 40 točk. Višje število točk imajo tudi na lestvici vpliva dogodkov. Njihova povprečja so enaka tistim, ki jih avtorji navajajo za bolnike s stresom, in precej višja od povprečij normalne populacije.

Odnosi beguncov do bližnjih so ostali enaki oz. so boljši, kot so bili (kar je za krizne čase znano). Le pri redkih so se poslabšali. Zanimivo je, da se je strah zase in za družino precej enakomerno razpršil po vseh treh odgovorih: manjši, enak in večji. Razlogov za to je več, mnogi so pogojeni z objektivno situacijo. Življenje v mirnem kraju lahko deluje pomirjujoče, toda pri marsikomu ostaja bojazen za tiste, ki so ostali doma. Tudi upi v uspešno rešitev njihove situacije se pri približno polovici v begunstvu niso spremenili. Za ostale so se bodisi povečali bodisi zmanjšali. V tem se obe skupini razlikujeta. Pri tistih iz centrov je odstotek oseb z večjimi upi nekaj višji. To je lahko tudi situacijsko pogojeno (razlika v času in pogojih bega).

Pomembno je tudi vprašanje vplivov na odločitve beguncov med bivanjem v Sloveniji (slika 8). Za vse so najpomembnejši družinski člani. Na begunce iz centrov imajo nekaj večji vpliv razni institucionalni dejavniki v primerjavi s tistimi pri zasebnikih. To je glede na njihovo večjo odvisnost od teh dejavnikov tudi razumljivo. Begunci iz centrov nasploh nekaj višje ocenjujejo vpliv drugih na svoje odločitve. Relativno zelo pomembna so v tem sklopu tudi sredstva javnega obveščanja, posebno TV.

Slika 8. Vpliv oseb ali ustanov na odločanje beguncev.

Slika 9. Kaj bi storili, če bi vojna na Hrvaškem trajala dalj časa.

V času anketiranja je bilo zelo pomembno vprašanje vrnitve dela beguncev v neogrožene predele Hrvaške, v Istro. Odgovori (slika 9) kažejo, da bi begunci še najraje ostali v Sloveniji pod enakimi pogoji kot doslej. Tu bi ostali, četudi bi morali živeti v malo slabših razmerah kot do tedaj.

Tu je le pregled osnovnih ugotovitev širše raziskave, a že ti kažejo vso zapletenost begunske problematike. Nakazujejo tudi okvire njenega reševanja oz. potrebno ukrepanje v podobnih primerih. Ustrezna socialna podpora in obveščanje sta tu med bistvenimi nalogami.

1. Drabek, T. E., 1986. **Human System Responses to Disaster**, New York: Springer.
2. Hobfoll, S. E. in sod., 1991. War-Related Stress. **American Psychologist**, 46, 8, str. 848—855.
3. Horowitz, M., N. Wilner, W. Alvarez, 1979. Impact of Event Scale: A Measure of Subjective Stress. **Psychosomatic Medicine**, 41, 3, 209—219.
4. Horvat-Lindberg, J., D. Miserez. 1991. Working with Refugees and Asylum Seekers. **Geneva: League of Red Cross and Red Crescent Societies**.
5. Lamovec, T., 1988. **Priročnik za psihologijo motivacije in emocij**. FF, Ljubljana.
6. Tkalič, M., 1990. **Odnos spolne orientacije i nekih aspektov samopojmanja**. Magistrska naloga, FF, Ljubljana.

**Marko Polič, Andrej Bauman,
Zorica Bukinac, Slavko Rajh,
Bojan Ušeničnik**

Croatian Refugees in Slovenia: Psychological Aspects

The article presents the results of a questionnaire given to 258 Croatian refugees in Slovenia. The survey was carried out in two parts, in October and December 1991, and included refugees from refugee centers and those refugees living with families. It called attention to a number of problems worrying the refugees (uncertainty, lack of information about their relatives and friends, material problems, and the like) and to the problems of social support in assuring them better quality accommodation. Results obtained from parallel psychological questionnaires called attention to the serious psychological consequences of severe trials.

UJMA

UJMA